

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Janka Rumanová

Tvorivá dramatika v literatúre na 1. stupni ZŠ

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Bratislava, 2012

Vydavateľ: | Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSP: Mgr. Janka Rumanová

Kontakt na autora: janka.rumanka@gmail.com

Názov OPS/OSP Tvorivá dramatika v literatúre na I. stupni ZŠ

Rok vytvorenia 2012

OPS/OSP:

**Odborné
stanovisko
vypracoval:** Mgr. Eva Líšková

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Tvorivá dramatika, metódy tvorivej dramatiky, tvorivosť, komunikačné cvičenie, pantomíma, štronzo, živý obraz, pohybové cvičenie, improvizácia, asociačný kruh, verbálna komunikácia, neverbálna komunikácia, etuda

ANOTÁCIA

Vo svojej práci ponúkam námet ako využívať metódy tvorivej dramatiky na hodinách čítania a literatúry v druhom ročníku základnej školy. Opisujem základné metódy tvorivej dramatiky, pohybové cvičenia, cvičenia zamerané na rozvoj sluchového, estetického vnímania, rozvoj sociálnych vzťahov. Metodický materiál je výsledkom mojich niekoľkoročných skúseností, v ktorom ponúkam návod, ako sa dá učiť hrou a cez zážitok. Námet rozpracovanej rozprávky prináša zábavu, poučenie, hru, ale najmä príjemné pocity. Dá sa využiť aj v školskom klube, ale aj v literárno-dramatickom krúžku.

Obsah

ÚVOD	5
1. Literárna výchova a jej úloha v primárnom vzdelávaní	6
2. Charakteristika pojmov	7
2.1 Dramatická výchova	7
2.2 Tvorivá dramatika.....	7
2.3 Hra ako podstata metód tvorivej dramatiky	9
2.4 Ciele tvorivej dramatiky.....	10
2.5 Metódy tvorivej dramatiky.....	11
2.6 Slovníček najpoužívanějších pojmov	14
3. Osobnosť učiteľa tvorivej dramatiky	16
4. Literárna výchova a tvorivá dramatika	17
5. Ukážky práce s literárnym textom s využitím metód tvorivej dramatiky.....	18
5.1 Výber literatúry	18
5.2 O troch medveďoch.....	19
6. Reflexia	27
Záver	28
Zoznam bibliografickej literatúry.....	29
Zoznam príloh.....	30
Prílohy.....	31

ÚVOD

Literárna výchova sa iba vtedy stáva potešením, keď dostáva do hry žiakovu tvorivosť, produktívnosť, keď text a vyučovanie poskytuje šancu týmto schopnostiam, keď mu ich vyučovanie za pomoci textu otvára. Cieľom čítania je nielen oboznámenie sa s určitým obsahom, témou, ale prebudenie určitých schopností - prežívanie, interpretácia, empatia. V súčinnosti s čítaním preto treba mať na zreteli nielen kognitívnu, ale aj emocionálnu stránku a súčasne so vzdelávaním rozvíjať nielen rozumovú, ale aj citovú oblasť dieťaťa. Literárne činnosti a aktivity žiakov na hodinách súvisia nielen s výcvikom čítania, ale aj s rozvojom obrazotvornosti a fantázie, s podporou zážitkovosti. Súčasné deti „rozmaznané“ televíziou a počítačmi nie sú ochotné a v mnohých prípadoch ani schopné udržať pozornosť pri počúvaní čítaného textu. K tomuto výrazne môže pomôcť tvorivá dramatika.

Cieľom mojej práce je s použitím metód tvorivej dramatiky inšpirovať učiteľov slovenského jazyka a literatúry a vedúcich literárno-dramatických krúžkov k aktivitám, ktoré môžu využiť na rozvoj osobnosti dieťaťa, poskytnúť im iný pohľad na svet, radosť, zábavu, dobrodružstvo pri práci s knihou a silný emocionálny zážitok.

V práci ponúkam ukážku rozprávky, v ktorej sú použité metódy tvorivej dramatiky. Štátny vzdelávací program nám umožňuje zvýšiť hodiny v jednotlivých predmetoch. Naša škola túto možnosť využila a v rámci Školského vzdelávacieho programu sme jednu voliteľnú hodinu pridali do predmetu Slovenský jazyk a literatúra, presnejšie, do oblasti čítanie a literárna výchova. Práve na tejto hodine môžeme naplno využívať metódy tvorivej dramatiky. Učím na I. stupni ZŠ, preto nemám problém upraviť si rozvrh tak, aby som prácu s umeleckým textom odučila ako „dvojhodinovku.“

Námety s prvkami metód tvorivej dramatiky, ktoré som použila v tejto práci, sú určené žiakom 2. ročníka primárneho vzdelávania. Sú zostavené tak, že učiteľ nemusí nič dopĺňať, prerábať, prispôbovať. Samozrejme, nie je to zakázané, fantázii sa medze nekladú. Problémom nie je ani priestor. Nevyžaduje sa špeciálna ani technicky vybavená učebňa. Vyučovacie hodiny sa dajú odučiť nielen v školskej knižnici (považujem za najideálnejšie), v relaxačnej miestnosti, v herni, ale aj v triede (po minimálnej úprave, zmene usporiadania lavíc).

1. Literárna výchova a jej úloha v primárnom vzdelávaní

Vyučovacie predmet slovenský jazyk a literatúra má v systéme školského vzdelávania nezastupiteľné miesto, pretože vytvára predpoklady na zvládnutie ostatných vyučovacích predmetov. Základnou funkciou vyučovania slovenského jazyka na I. stupni základnej školy je naučiť žiakov spisovnú podobu materinského jazyka osvojiť si správny pravopis a gramatiku a najmä rozvíjať vyjadrovacie (komunikačné) schopnosti.

Literárna výchova je integrálnou súčasťou vyučovania materinského jazyka v základnej škole. Škola prostredníctvom literatúry a čítania spoluvytvára základ komunikačných schopností. Prostredníctvom literatúry sa žiak učí chápať svet, v ktorom žije a jeho časové podoby. Didaktické ciele sú zamerané na rozvoj činnosti žiakov, ktoré tvoria predpoklad pre príjem literárneho textu – čitateľská zručnosť, pochopenie a porozumenie čítaného textu v podobe primeranej pre žiaka. Cieľom čítania je čítanie pre radosť. Nie vždy je však tomu tak. Žiaci, ktorí majú problém zvládnuť techniku čítania po knižke nesiahajú. Je pre nich strašiakom. Radšej sa zahrajú na počítači alebo si pozrú v televízii film.

Prekonať ťažkosti a rozvíjať kvalitu čítania im môže splniť práve tvorivá dramatika. Vo svojej práci ponúkam netradičné hodiny práce s literárnym textom, ktoré sú atraktívnejšie a žiaci si osvojujú literárny text prostredníctvom zážitku. Čítať zážitkovo s deťmi znamená nájsť si pre ne čas a naplno sa im venovať, ukázať im, že sme pripravení užiť si s nimi radosť, potešenie, hravosť.

Ponúknutý vyučovacie blok s využitím metód tvorivej dramatiky som realizovala so žiakmi druhého ročníka. V triede mám 18 žiakov. Obidve hodiny boli odučené v školskej knižnici. V ukážkach som použila pohybové hry, komunikačné cvičenia, improvizáciu, pantomímu... Žiaci pracovali v skupinách, individuálne. Aktivity som vyberala tak, aby sa rozvíjala obrazotvornosť, predstavivosť, fantázia, zvedavosť a dosiahli sa stanovené ciele.

2. Charakteristika pojmov

2.1 Dramatická výchova

„Je to systém osobnostne sociálneho učenia, teda systém, v ktorom sa navodzujú špecifické situácie a ich prostredníctvom sa ožívujú procesy socializácie, ktoré v tomto prípade nie sú životne náhodné, ale naplánované učiteľom.“ (Valenta, J., 1995, s. 9)

Dramatická výchova je zameraná na osobnostný a sociálny rozvoj jednotlivca prostredníctvom prvkov a postupov dramatického umenia. Využíva predovšetkým dramatickú improvizáciu, ktorá je založená na ľudskej schopnosti jednať v navodených situáciách tak, ako keby boli skutočné. V dramatických hrách dostávajú žiaci príležitosť zažiť situácie, s ktorými sa môžu v živote skutočne stretnúť a ktoré si tak môžu dopredu preskúmať a pripraviť sa na nich. Veľkou výhodou je, že sa tieto situácie dajú opakovať s možnosťou hľadania nového, lepšieho riešenia, možno ich doplniť a podľa potreby navodiť aj takú situáciu, s ktorou sa žiaci v bežnom živote stretávajú len výnimočne. Majú možnosť vyskúšať si i rolu niekoho iného a pozrieť sa na problém jeho očami. To im dovoľuje zažiť a pochopiť množstvo ľudských citov, myšlienok a názorov.

2.2 Tvorivá dramatika

V dnešnej dobe možno viac ako kedykoľvek predtým je dôležité, aby naše deti mali nielen vysokú inteligenciu, obrovské vedomosti a všestranný rozhľad, ale aby mali tiež vyformovaný emocionálny svet, svet lásky, radosti, snov, vzťahov. Jedným zo spôsobov, ako dosiahnuť, aby sa vedomosti a citovosť prelínali, je práve tvorivá dramatika.

Najprirodzenejšia a najčastejšia činnosť detí je hra. U niektorých detí bola táto podstatná zložka ich vývinu narušená napr. vstupom do školy, problémami v rodine alebo prílišným vplyvom médií. O to dôležitejšia je potom úloha tvorivej dramatiky – vrátiť sa späť, oživiť v dieťati to, čo je mu vlastné. Zmysel a podstatu tvorivej dramatiky vystihujú slová Briana Waya, ktorý hovorí: „Dieťaťu možno dvojakým spôsobom vysvetliť, kto je slepý človek. Môžeme mu povedať, že slepý je človek, ktorý nevidí – alebo mu môžeme povedať, aby zatvorilo oči a našlo cestu z miestnosti. Tento druhý spôsob je tvorivá dramatika.“ (In Benešová, M., Kollárová, D., 2000, s. 9)

Pojem tvorivá dramatika označuje spôsob učenia, ktorý je založený na zážitku a následnom raste porozumenia a ľudského správania k sebe samému a k svetu, v ktorom žijeme.

Valenta, J. (1998, s. 27) definuje tvorivú dramatikú takto:

„Tvorivá dramatika je systém riadeného, aktívneho sociálno-umeleckého učenia detí či dospelých, založený na využití základných princípov a postupov drámy a divadla, limitovaných primárne výchovnými, či formatívnymi a sekundárne špecificky umeleckými požiadavkami na strane jednej a individuálnymi i spoločenskými možnosťami ďalšieho rozvoja zúčastnených osobností na strane druhej.“ (In Bekéniová, Ľ., 2012, s. 8).

V odbornej literatúre Ľ. Bekéniovej (2012, s. 9) sa stretáme s jej definíciou:

„Dramatická výchova je dokonale prepracovaný humanisticko-tvorivý výchovný systém, ktorý učiteľovi umožňuje budovať kvalitný rozvíjajúci vzťah so žiakmi a žiakom umožňuje v nezáväznom neohrozujúcom procese hry získavať životne dôležité kompetencie a kultivovať svoju osobnosť.“

Termíny dramatická výchova a tvorivá dramatika môžeme považovať za rovnocenné. Autorky M. Benešová, D. Kollárová v knihe Tvorivá dramatika pre stredné školy (2002, s. 5) uprednostňujú termín tvorivá dramatika pred termínom dramatická výchova. V tvorivej dramatike sa vychádza z prirodzenej detskej činnosti – z hry, v prvom rade tvorivej, resp. námetovej hry. Bez tvorivosti by tvorivá dramatika nemohla existovať.

Tvorivá dramatika je v podstate dynamický proces. Učiteľ prostredníctvom metód tvorivej dramatiky rozvíja myslenie, city, prirodzenou hrovou činnosťou vedie žiakov k vyjadrovaniu pohybom, používaniu mimiky, gest, ku komunikácii, rozvíja slovnú zásobu. Treba zdôrazniť, že tvorivá dramatika je cesta, ktorá spája ľudí. M. Benešová, D. Kollárová (2002, s. 12) poukazujú na skutočnosť vo výchovno-vzdelávacom procese, že tvorivá dramatika je jedna z ciest, ktorá vedie k poľudšteniu školy, teda k humanizácii školstva. Podľa nich tvorivá dramatika môže:

- podporovať rozvoj tvorivých a činnostných aktivít detí
- rešpektovať každé dieťa ako jedinečnú bytosť
- učiť dieťa získavať poznatky prostredníctvom zážitku
- viesť dieťa k túžbe po nových poznatkoch
- vytvárať podmienky pre hravú činnosť a pre radosť z nej

Tvorivú dramatikú si nemožno zamieňať s pojmom divadlo. Tvorivá dramatika je tvorivý proces, v ktorom žiak získava umelecké zručnosti, pohybové zručnosti, komunikačné zručnosti, sociálne apod.

2.3 Hra ako podstata metód tvorivej dramatiky

Často sa stretávame s názorom, že hra sa v ľudskom živote považuje za okrajový jav. Vo vyučovaní, ale predovšetkým v tvorivej dramatike je potrebné vychádzať z hrových činností ako zo základného javu v ľudskom živote, ktorý je dôležitý na celkový rozvoj osobnosti. Deti v hre nachádzajú množstvo nových poznatkov. Dospelí tiež hrou poznávajú, ale tvária sa, akoby si chceli skôr dokázať, že už všetko vedia, a preto hru odsúvajú bokom. Tento negatívny prístup sa postupne prenáša na deti. Dieťa však hru bytostne potrebuje. ňou získava prvé zručnosti, návyky, hra mu poskytuje množstvo estetických zážitkov. Prostredníctvom týchto zážitkov objavuje a spoznáva seba samého, prostredie, v ktorom sa nachádza, predmety, ktoré ho obklopujú.

Johan Huizinga, rektor Leydenskej univerzity v Holandsku skúmal problém hraníc medzi hrou a prácou v kultúre. Rozlišuje tri skupiny hier v živote človeka podľa ich hlavných úloh:

Agon (súťaživosť)

Huizinga do tejto skupiny začleňuje hry, ktoré sú založené na rýchlosti, obratnosti, vytrvalosti, sile, pamäti. Žiaci sa s nimi stretávajú vo vyučovacom procese (na hodinách telesnej výchovy, na matematike pri päťminútovkách) i v mimoškolskej činnosti (športové súťaže, recitačné súťaže). M. Benešová, D. Kollárová (2000, s. 12) zastávajú názor, že táto skupina hier nie je veľmi vhodná na vyučovací proces, pretože hry so súťaživým prvkom vedú často k vyzdvihovaniu jedinca, prípadne skupiny, a tak vyvolávajú závisť. (In Benešová, M., Kollárová, D., 2000, s. 11)

Alea (šťastie)

Sem patria hry, ktoré hrami len nazývame, hoci nás denne prenasledujú a stávajú sa zo dňa na deň populárnejšie, často až nebezpečné. Huizinga o nich hovorí ako o javoch, ktoré sú založené na náhode i šťastí a zároveň v nich ide o vzťah s rizikom a ziskom. Hry tohto typu nemožno zaradiť do výchovno-vyučovacieho procesu, rovnako ani metódy tvorivej dramatiky, v ktorých stavíme na popredné miesto aktivitu. (In Benešová, M., Kollárová, D., 2000, s. 11)

Mimikry (maskovanie)

Tvorivá dramatika má najviac spoločného s touto skupinou hier, pretože tu nachádzame prvky a postupy práce. V čom je podstata týchto hier pochopíme na príklade: Keď dieťa predstiera, že je lietadlo, podľa toho sa aj správa, teda drží ruky ako krídla a zároveň imituje vrčiaci motor. Dieťa, ktoré predstiera, že je vlak, odmietne náš bozk s odôvodnením, že lokomotíva sa predsa nebozkáva. Vo vyučovacom procese pri uplatňovaní metód tvorivej dramatiky navodzuje situáciu učiteľ a deti svojou reakciou, prejavom svojej aktivity, dajú hre určitú povahu. U každého dieťaťa je však výsledná interpretácia odlišná. Závisí od jeho individuálnych zvláštností. (In Benešová, M., Kollárová, D., 2000, s. 11)

S hrami, cvičeniami a improvizáciami sa v tvorivej dramatike často spomínajú také fenomény, ako tempo, rytmus, dynamika. Sú v každom človeku. Je na učiteľovi, aby tieto prirodzené danosti v deťoch rozvíjal. Ak sa učiteľ rozhodne pracovať metódami tvorivej dramatiky, odporúča sa v úvode voliť cvičenia, ktoré sú zamerané na rozptýlenie a celkové uvoľnenie (naháňačky). Deti si veľmi často predstavujú, že sú niečím iným. (In Benešová, M., Kollárová, D., 2000, s. 11)

2.4 Ciele tvorivej dramatiky

Ciele tvorivej dramatiky sú dlhodobé a vyžadujú si systematickú pedagogickú prácu. Hlavným cieľom tvorivej dramatiky je rozvíjať osobnosť dieťaťa nielen ako jedinečnej, ale aj sociálnej bytosti.

Tvorivá dramatika pomáha vytvoriť z dieťaťa komplexnú osobnosť, to znamená, naučiť ho:

- orientovať sa v sebe aj vo svete (v oblasti sociálnych vzťahov, ľudskej práce a tvorivosti, v prírodnej a ekologickej oblasti, v kultúre a etických hodnotách)
- tvorivo a aktívne používať nadobudnuté poznatky a zručnosti, byť zodpovedným za svoje konanie
- odolnosti a prispôsobivosti neustálym zmenám modernej spoločnosti, stále sa rozvíjať a učiť
- byť si vedomým svojich možností a limitov, teda mať zdravé sebavedomie a schopnosť presadiť sa, ale súčasne vnímať seba ako súčasť sveta, ktorý ma v mnohom presahuje

E. Machková rozpracovala ciele tvorivej dramatiky do troch okruhov. Podľa nej:

1. skupina cieľov poukazuje na rozvoj celkovej osobnosti dieťaťa, t. j. na obohacovanie psychických funkcií, schopností a získavanie zručností, ktoré sa dajú využívať okrem dramatických činností aj v iných oblastiach ľudskej aktivity
2. skupina cieľov vedie k rozvíjaniu socializácie dieťaťa, t. j. k oblasti sociálnych vzťahov, sociálnej komunikácii, respektíve porúch sociálnej prispôsobivosti (adaptácie) dieťaťa
3. skupina cieľov smeruje k zoznamovaniu sa detí s dramatickým umením, s prípravou a produkciou predstavenia, ktoré obohacujú ich kultúrny život (In Mrvová, A., Bakošová, E., 1995, s. 5).

Aby sa učiteľovi podarilo splniť ciele tvorivej dramatiky, vyučovací proces by mal podľa tvrdenia N. Zemanovej, M. Šaálovej, E. Sobihardovej (1993, s. 7) smerovať k:

- zmene prístupu učiteľa k žiakovi
- vytváranie priestoru pre slobodu výrazu a prejavu žiaka
- obohacovaniu sociálnej komunikácie žiaka
- stimulovaniu emocionálnej vyrovnanosti žiaka

Spomínané autorky ďalej rozvíjajú tieto myšlienky a upozorňujú, že učiteľ pristupuje k žiakovi so základnou otázkou: „Čo potrebuje žiak od mňa, aby napredoval?“ Práve tento prístup je dobrým dôvodom, aby tvorivá dramatika slávila úspechy na mnohých školách a vďaka nej, aby sa žiaci do školy tešili.

2.5 Metódy tvorivej dramatiky

Hlavnou charakteristickou črtou metód tvorivej dramatiky je hravosť. Hra a znamená dobrovoľnú činnosť účastníkov. Hranie sa od hry „akejkoľvek“ po hru s dramatickými, divadelnými prvkami. Základom tvorivej dramatiky je komunikácia a kontakt. Komunikácia ľudského tela a všetko čo s ním súvisí – hlas, reč, jazyk, písmo, obraz a všetky javy a predmety okolo nás. (Benešová, M., Kollárová, D. 2002, s. 7).

Uvedené autorky uvádzajú, že základnými metódami práce tvorivej dramatiky sú:

- Hra role – je založená na modelovaní bežnej alebo fiktívnej reality. Poskytuje možnosť konať, rozhodovať za niekoho iného, za koho prevzal rolu.
- Hra v situácii – kde dieťa koná samo za seba.

- Improvizácia – je najdôležitejšou metódou tvorivej dramatiky. Umožňuje účastníkom meniť dej, objavovať kvantitu a kvalitu pohybových a rečových schopností a poskytuje možnosť samostatne a tvorivo riešiť situáciu alebo problém.

Jozef Valenta (2008) delí metódy tvorivej dramatiky na:

- a) metóda úplnej hry
- b) metódy pantomimicko-pohybové
- c) metódy graficko-písomné
- d) metódy materiálno-vecné

Jadro tvorivej dramatiky tvoria hlavne cvičenia, etudy a hry na charakterizáciu, hru v role a improvizáciu s dejom.

Metóda /ú/plnej hry

Metóda plnej hry je základná metóda tvorivej dramatiky. Ide vlastne o modelovanie nejakej skutočnosti, o úplnú hru (v role). Možno ju použiť vo všetkých úlohách a možno ňou plniť všetky ciele tvorivej dramatiky, je to vlastne univerzálna metóda. Využíva aktivity všetkých typov obsiahnutých v ďalších skupinách, teda pohyb, reč, písanie atď. Vo vyučovaní literatúry je predvádzacia a nie je dominantná.

Metódy pantomimicko-pohybové

Táto skupina metód vyžaduje od hráčov pohyb, nevyžaduje zvuk a reč. Pohybové aktivity sa vzťahujú k pohybu základných svalových skupín, ktoré tvoria reč tela, to znamená svalstvo tváre, svalstvo tela a svalstvo nôh. Mimika je výlučne pohyb svalov tváre, pantomimika je pohyb celého telového svalstva vrátane svalstva tváre. Ciele sú zamerané na rozvoj vnímania, koordinácie pohybov, kontroly, estetizáciu pohybu, oblasť nonverbálnej komunikácie, spojenie pohybu s vnútorným životom osobnosti. Môžu byť využívané určité sprievodné prvky ako napríklad zvuk vŕzgajúcej podlahy, zvuk chôdze, zvuk dychu, stroja, zariadenia, hodín a pod. Do tejto skupiny patrí až 23 pantomím. K najčastejšie používaným patria tieto:

Čiastočná pantomíma – čiastočné zapojenie tela do pohybových akcií

Dotyková hra, dotyková pantomíma – založené na použití dotyku (haptické hry) k odovzdávaniu, či prijímaniu informácií.

Mechanická pantomíma – pohyb je rozdelený na jednotlivé pohyby, ktoré sa oddeľujú krátkym „znehynením“, napríklad oživenie hračiek, znázornenie robotov.

Naratívna pantomíma – jedná sa o „rozprávanú pantomímu“, kedy učiteľ alebo žiak rozpráva a hráči hrajú pantomímu

Pantomimický dabing – spočíva na princípe dabingu, a to tak, že jeden hráč prepožičia postave hlas a druhý pohyb.

Plná pantomíma – vyžaduje si úplnú aktivizáciu celého tela.

Tanečná dráma – jedná sa o pantomimickú improvizáciu jednotlivca alebo skupín, ktorá sa odohráva na základe hudby.

Metódy graficko-písomné

Metódy sú založené na tom, že žiak vytvára určitý písomný, kreslený artefakt. Artefakty sa vytvárajú v rolách (hráči píšu listy, kreslia mapy, tvoria plagáty), mimo rol, žiaci ich vytvárajú ako tvorcovia, spolutvorcovia alebo ich dostávajú ako príjemcovia. Bez nich by sa tvorivá dramatika zaobišla. Napríklad:

Beletria – ide o vytváranie ne odborného textu.

Denníky – je to písanie pre seba, kde sa text píše podľa udalostí, ktoré autor zažil.

Mapy, plány – jedná sa o individuálnu, či spoločnú činnosť, kde sa buduje kontext hry.

Metódy verbálno-zvukové

Hlavným znakom verbálno-zvukových metód je, že sú založené na slove a zvuku. Jeho tvorba je ich hlavnou úlohou a princípom. V literárnom vzdelávaní sú dominujúce, v tvorivej dramatike plnia ciele smerujúce k osvojeniu kvalitného počúvania, dobrej technike reči a situácie, k estetizácii reči, a k jej umeleckému využitiu. Na rozdiel od pantomímy, kde je pomerne jednoduché zvukovú stránku oddeliť od pohybovej, vo verbálno-zvukových metódach nie je takmer možné tieto dve stránky prejavu ľudského konania od seba oddeliť. Za najviac využiteľné vo vyučovacom procese považujem:

Brainstorming – „búrka nápadov“, jedná sa o vyjadrenie myšlienok, ktoré sú predmetom riešenia.

Čítanie – je súčasťou tvorivej dramatiky v súvislosti s literatúrou.

Diskusia - ide o dialóg dvoch alebo viacerých osôb.

Rozhovor - jedná sa o osobnú komunikáciu, napríklad rozhovory detí a rodičov v dramatinácii.

Titulkovanie – ide o sledovanie živých obrazov alebo pohybovej, či zvukovej činnosti. Na základe toho hráči verbalizujú názory toho, čo pozorujú.

Metódy materiálno-vecné

Základom tejto metódy je práca s hmotou, materiálom v priestore, ktorým nie je ľudské telo. Ide o trojrozmerné produkty. Jedná sa o prácu s bábkou, prácu s maskou, prácu s papierom, prácu s rekvizitou, prácu so svetlom a tmou. (Valenta J., 2008).

2.6 Slovníček najpoužívanějších pojmov

Štronzo

Štronzo je slovo, ktoré znamená stoj, preruš prácu. Hráči pri tomto slove skamenejú v tej pozícii, v ktorej ich slovo zastihlo. Oživiť ich môže až dohodnutý signál (napr. iné slovo, zvuk bubna a pod.). Tento pokyn sa väčšinou používa na prerušenie hry v momente, keď chce učiteľ do hry vniesť nové informácie, na zastavenie rozohranej improvizácie, čím vznikne živý obraz a hráči ho môžu podrobne preskúmať.

Asociačný kruh

Asociačný kruh je vhodným cvičením na motiváciu a oboznámenie sa s konkrétnou témou. Deti sedia v kruhu a postupne verbálne vyjadrujú svoje predstavy, asociácie, ktoré v nich vyvolal pojem, resp. situácia opísaná učiteľom. Asociačný kruh môže prebiehať dovtedy, pokiaľ majú deti nápady. Každá predstava je akceptovateľná, neexistuje, aby vyjadrený pojem bol nesprávny. Na oživenie aktivity je možné využiť aj zmenu v spôsobe vyjadrovania – písanie slov na baliaci papier, resp. na chodník, výtvarné znázornenie pojmu jednoduchými ťahmi, alebo vyjadrenie pomocou gestikulácie.

Živý obraz

Žiaci svojimi telami vytvoria statický obraz, ktorý zachytáva kľúčový moment vybranej situácie, ďalej ho nerozohrávajú, ale zostávajú v štronze. Z postojov jednotlivých postáv môžeme vyčítať ich vzájomný vzťah k danej situácii. Živý obraz môže vzniknúť dvojakým spôsobom:

- Po príprave na základe dohody celej skupiny

- Bezprostredným vstupom jednotlivcov do obrazu a to tak, že každý svojím postojom a gestom stvární svoju predstavu na daný problém.

Bočné vedenie

Učiteľ stojí na boku, mimo hry a dodáva hráčom svojimi informáciami a pripomienkami podnety, na ktoré majú reagovať v hre. (Např. Náhle sa prihnal vietor a zhasol poslednú sviečku. Všetci odpočívajú a nikto neotvára oči.) Bočné vedenie je možné realizovať aj neverbálne – zvukmi, gestami, hudbou a pod.

Etuda – pohybová etuda

Etuda znamená využitie pohyblivosti celého tela na vyjadrenie predmetu, javov alebo vzťahov. Dieťa sa vyjadruje pantomimicko-pohybovou akciou, ktorou dopĺňa a posúva dej.

Reflexia

Reflexie sú dôležitou súčasťou dramaticko-výchovného procesu a učiteľ ich zaraďuje zväčša vtedy, keď sa treba vrátiť späť a diskutovať o tom, čo sa stalo, prečo sa to stalo, povedať si, ako danú situáciu hráči vnímali, ako sa cítili, o čom premýšľali, čo sa dozvedeli o sebe, o druhých, o téme. Reflexia je vlastne doba pomenovania a utriedenia získaných poznatkov a zážitkov.

Reflexia môže byť:

- Verbálna – o veci sa hovorí, rozoberajú sa jednotlivé situácie podľa prania hráčov, učiteľ si môže dopredu pripraviť otázky, ale môže sa stať, že sa hra vyvinie inak a on musí reagovať na okamžitú situáciu.
- Písomná – táto forma je vhodná pre starších hráčov, ktorí majú možnosť sformulovať svoje myšlienky a dať im písomnú podobu (ide např. o napísanie listu hlavnej postave, záznam do denníka, esej na určitú tému, báseň a pod.).

3. Osobnosť učiteľa tvorivej dramatiky

V tvorivej dramatike učiteľ rozhoduje o všetkom, hoci je nenápadný. Nestojí pred tabuľou, nesedí za katedrou... Aj napriek tomu má veľmi dôležité postavenie, ktoré si vyžaduje pripravenosť na vysokej úrovni. V tvorivej dramatike sa mení jeho funkcia. Je nielen organizátorom tvorivého procesu, ale stáva sa jeho priamou súčasťou, vstupuje do hry súčasne s deťmi, stáva sa ich partnerom, spoluhráčom, pomocníkom, radcom, ktorý zároveň s deťmi objavuje, prežíva a poznáva. V kontexte tvorivej dramatiky to predpokladá:

- oboznámiť sa so systémom tvorivej dramatiky
- osvojiť si didaktické zásady, stratégie, metódy a techniky tvorivej dramatiky
- plánovať, pripraviť a tvorivo riadiť proces tvorivej dramatiky
- flexibilne reagovať a stimulovať nové, pre žiakov podnetné situácie
- diagnostikovať, akceptovať a saturevať aktuálne potreby žiakov
- byť schopný sebareflexie a permanentného sebarozvíjania

C. O'Neilová a A. Lambert v práci *Drama Structures* o prijatí roly učiteľom píše:

Ak učiteľ prijme rolu, môže:

- vtiahnuť triedu do hry rýchlo a účinne
- poskytnúť model na správanie a jednanie žiakov tým, že v role demonštruje vhodný jazyk, postoje, akcie a zapojenie do hry
- ponúknuť taký druh výzvy, ktorá pomôže zamerať a sústrediť myslenie žiakov žiadaným smerom a povedie k silnejšej účasti na skúmaní kontextu
- uplatniť v hre také prvky napätia, kontrastu a prekvapenia, ktoré môžu poskytnúť skúsenosť a zážitok vystupňovanej dramatickej účinnosti
- využiť akcie a predmety tak, aby získali na dramatickom význame
- udržiavať kontinuitu skúsenosti a zážitku zvnútra, prostredníctvom vlastného zapojenia ponúknuť žiakom povzbudenie a podporu.

Správne zvolená učiteľova rola môže vyprovokovať skupinu do ďalšej práce, do najrozličnejšieho riešenia problémov, má v sebe napätie a prekvapenie ap. (In: Machková, E., 1998).

4. Literárna výchova a tvorivá dramatika

Literárna výchova v školských podmienkach by mala byť procesom stretávania sa s umením. Príležitostí na stretnutia s knihou (umeleckou literatúrou) mimo školy má dnešné dieťa čoraz menej. Viac sleduje televízne programy, dlhé hodiny sa venuje počítačovým hrám. Preto by sme mali v školských podmienkach ponúknuť žiakom tvorivé stretnutia s umeleckou literatúrou. Tvorivý učiteľ vie, že okrem čítania textu má v žiakovi vyvolať silný estetický aj emocionálny zážitok. Aktívnymi stretnutiami s knihou si žiak rozvíja vlastnú osobnosť, spoznáva cez literatúru seba aj vonkajší svet, zdokonaľuje sa v čítaní, vnímaní, predstavivosti, prežívaní, má viac príležitostí tvoriť, konať, ale i hodnotiť a formovať postoje k sebe, k iným ľuďom a veciam. Literárne činnosti a aktivity žiakov na hodinách nesúvisia len s výcvikom čítania, ale aj s podporou zážitkovosti, rozvojom obrazotvornosti a fantázie. Dôležitú úlohu v procese vyučovania literatúry zohrávajú metódy tvorivej dramatiky. Základné predpoklady pre spojenie vyučovania literatúry s metodikou tvorivej dramatiky spočívajú v podobnosti oboch esteticky zameraných premetov, vo vlastnostiach umeleckého textu a v teóriách interpretácie textu a v požiadavkách súčasného primárneho vzdelávania. Literatúra aj tvorivá dramatika ponúkajú fiktívny svet plný významov, cieľov, symbolov a ústredným prvkom sú ľudské vzťahy, ktoré vytvárajú dramatické situácie. Kvalitná literatúra pre deti ako obsahové ťažisko a vhodne zvolené metódy tvorivej dramatiky sa môžu výrazne podieľať na rozvoji osobnosti aj na jej sociálnom dozrievaní.

Literatúra pre deti a mládež disponuje dôležitou funkciou, a to schopnosťou reflektovať témy, problémy, túžby a predstavy čitateľa, ktorý literárne dielo číta nielen pre zážitok, ale hľadá v ňom aj pocity uspokojenia a náznaky riešenia problémov hrdinov, s ktorými sa môže identifikovať napriek časovej či priestorovej vzdialenosti. Je schopný interiorizovať si obrazy, predstavy, vnímať atmosféru, dej, sympatizovať či nesympatizovať s postavami. Toto všetko sa deje v jeho súkromnej sfére, v jeho predstavách, v jeho mysli. Estetický aj emocionálny zážitok na základe vlastnej aktivity pôsobí podnecujúco na utváranie vzťahu k literatúre. Metódy tvorivej dramatiky ponúkajú aktivity zamerané na problémy jednotlivcov, skupín aj celej spoločnosti, pričom konanie a osobná aktivita umožňuje jedincovi prijatie roly a získanie živej skúsenosti v obraznom ustrojení dramatickej hry.

5. Ukážky práce s literárnym textom s využitím metód tvorivej dramatiky

5.1 Výber literatúry

Pôsobím v školstve už 26 rokov. Najskôr ako vychovávateľka, teraz ako učiteľka na I. stupni ZŠ. Učila som mnoho detí, každé bolo niečím iné, výnimočné, ale všetky mali jedno spoločné – mali radi hru. Hra patrí k detstvu a s detstvom je spojená rozprávka. Počas mojej pedagogickej praxe som sa presvedčila, že rozprávka má neoceniteľnú hodnotu. Svet rozprávok, fantázie, cestovanie časom, čarovná moc obyčajných predmetov nemalou mierou formuje vzťah žiaka k umeleckej literatúre, pomáha žiakovi pri rozvoji čitateľských zručností, ponúka emocionálny zážitok... V primárnom vzdelávaní má dominantné postavenie. Zo skúseností viem, že dnešným deťom málo rodičov prečíta rozprávku. Čítanie nahradila televízia. Táto skutočnosť ma viedla k tomu, aby som siahla práve po rozprávke. Som matka dvoch detí a pravidelne som im čítala rozprávky hlavne pred spaním. Najviac sa im páčila rozprávka O troch medved'och, ktorú som čítala stále dokola, a predsa sa nikdy nezunovala. Ponúka zaujímavý príbeh, dobrodružstvo, napätie, veľký hrový a vzdelávací priestor. Ďalším kritériom výberu bol vek. Považujem ju za vekovo primeranú, má jednoduchý dej, obsahuje slová blízke 8 – ročným žiakom a pamätám si časy, keď bola zaradená ako umelecký text v Čítanke pre druhý ročník základnej školy. Pre túto cieľovú skupinu je známe, že obľubuje pestré veľké obrázky, ktorými kniha O troch medved'och a iné rozprávky disponovala. Žiaci mladšieho školského veku majú veľmi radi prírodu, zvieratká, a to bol ďalší dôvod výberu tejto rozprávky. Vystupujú v nej medvede, obľúbené rozprávkové zvieratká. Rozprávka sa dá využiť na prírodovede. Žiaci spoznajú medveďa ako lesné zviera. Stôl s miskami kaše a lyžicami možno uplatniť v učive o životospráve a naučiť žiakov správne stolovať a ukladať príbor. Opytovacie vety sú vhodné na nácvik intonácie na hodine čítania.

Prax ukázala, že som vybrala správne. Po realizácii dvojhodinového bloku som videla samé pozitíva. Žiakov rozprávka zaujala, precítili ju a s využitím metód tvorivej dramatiky ľahšie pochopili dej a natrvalo si ho zapamätali.

5.2 O troch medved'och

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia

Predmet: Čítanie a literárna výchova

Cieľová skupina: Žiaci druhého ročníka ZŠ ISCED I

Téma: Rozprávka O troch medved'och

Čas: Dve vyučovacie hodiny

Cieľ hodiny: Rozvíjať schopnosti a zručnosti žiaka z hľadiska sociálneho, slovenského jazyka a literatúry, dramatickej, telesnej, hudobnej, etickej výchovy. Rozvíjať žiaka nielen ako jedinečnú, ale aj sociálnu bytosť.

Metódy: Rozhovor, naratívna pantomíma, list, skupinová práca, pohybové cvičenia, asociačný kruh, naratívna pantomíma, improvizácia, živé obrazy.

Pomôcky: Orffové hudobné nástroje, papiere A4 pre každú skupinu, pastelky, fixy, CD prehrávač, zvuková nahrávka hlasov vtákov, zvuková nahrávka relaxačnej hudby, kniha O troch medved'och a iné rozprávky, školské pravítka, rôzne druhy látok, šatky, špendlíky, špagát, bubliny z výkresu, postavička Zlatohlávky z kartónu, papierové taniere, lopta malá, lopta veľká.

Metodický postup:

PRÍPRAVNÁ (INICIAČNÁ) FÁZA

Cieľom prípravných cvičení je vytvoriť príjemnú tvorivú atmosféru. Žiaci sa zbavia stresu, pozdvihne sa ich nálada, do popredia vystúpi zvedavosť a očakávanie z činností.

Naháňačka

Cieľ: Rozvoj obratnosti, rýchlosti, priestorovej orientácie.

Žiaci sa pohybujú do rytmu hudby po celej triede. Jeden zo žiakov je pytlík. Keď hudba prestane hrať, pytlík loví medvedíkov. Zachránia sa iba vtedy, keď vytvorí trojicu.

Skákaná v tráve

Cieľ: Rozvíjať kamarátske vzťahy, vedieť využívať neverbálnu komunikáciu.

Žiaci stoja v dvoch radoch vzdialených od seba asi 2 m. Prvý žiak si vyberie niekoho z radu oproti, doskáče k nemu, dotkne sa ho a vymení si s ním miesto a poskakuje na mieste. Teraz si žiak, ktorého sa dotkol spolužiak vyberá niekoho na protiľahlej strane, doskáče k nemu, dotkne sa a postaví sa na jeho miesto, kde ďalej poskakuje. Hrá sa dovtedy, kým neposkakujú všetky žiaci.

Malý a veľký obor

Cieľ: Rozvíjať rýchlosť, postreh, vedieť prijať a dodržiavať pravidlá.

Žiaci stoja v kruhu. Podávajú si malú loptu (malý obor). Lopta sa nesmie hádzať a nesmie meniť smer. Do hry dáme ďalšiu loptu, väčšiu (veľký obor) asi vtedy, keď malá obišla polovicu kruhu. Platia rovnaké pravidlá ako pri malej lopte. Veľký obor naháňa malého.

Veľmi sa teším na...

Cieľ: Vedieť nadviazať kontakt, rozvíjať schopnosť jasne a zreteľne formulovať svoje myšlienky, vedieť vyjadriť pozitívne pocity, naučiť sa pozorne počúvať.

Žiaci sa voľne pohybujú po miestnosti. Na povel učiteľa „štronzo“ vytvoria dvojice a vzájomne si povedia, na čo sa dnes tešia. Po piatom opakovaní môže dať učiteľ niektorému žiakovi kontrolnú otázku: „Miško, na čo sa teší Adamko?“

Dostihy

Cieľ: Rozvíjať pozornosť, pohotovosť.

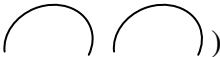
Žiaci sedia v kruhu tesne pri sebe, sed na kolenách. Učiteľ navodí atmosféru dostihového preteku a hrá sa spolu so žiakmi. Stáva sa jedným z nich. Dáva pokyny a žiaci ich znázorňujú.

Štart

Cválame (plieskajú sa po kolenách)

Zákruta vpravo (naklonia sa do prava)

Zákruta vľavo (naklonia sa do ľava)

Prekážka	(rukami urobia poloblúk od tela von)
Dvojitá prekážka	(rukami urobia dvakrát poloblúk)
Tribúna páni	(hlásku ó tvoria hlbokým mužským hlasom)
Tribúna dámy	(hlásku ó tvoria ženským tenkým hlasom)
Tribúna deti	(hlásku ó tvoria piskľavým detským hláskom)
Cválame po moste	(päťami sa udierajú do hrude)
Čľapkáme sa po blate	(otvorené dlane pritláčajú k sebe)
Cválame po lístí	(otvorené dlane šúchajú o seba)

Učiteľ povelý neustále v rýchlom tempe mení. Koníky vlastne stále cválajú. (Cválanie je základný pohyb žiaci ho vykonávajú neustále. Počas cváľania sa robia vyššie uvedené pohyby, podľa pokynov učiteľa. Poradie aj opakovanie úkonov je ľubovoľné).

ZÁŽITKOVÁ (PRODUKTÍVNA) FÁZA

Rozprávku som rozdelila na 5 častí. Nečítala som všetko. Čítanie si vyžaduje sledovanie textu v knihe a menej času zostáva na očný kontakt. Považujem ho za dôležitý, preto som čítanie striedala s rozprávaním. Viediem žiakov k aktívnemu počúvaniu, t.j. počúvať sluchom, srdcom a zrakom. Počúvať zrakom znamená, že pozerajú na toho, kto hovorí, v tomto prípade kto číta a vnímajú jeho výraz tváre. Vtedy sú pozornejší a sústredenejší.

Dej rozprávky ponúka motívy, v ktorých sa dajú využiť metódy tvorivej dramatiky (pohybom vyjadriť atmosféru lesa, napodobniť lesné zvieratká, vytvoriť interiér domčeka ...). Čítanie respektíve rozprávanie rozprávky som prerušila práve v týchto miestach a dala som žiakom priestor na zdramatizovanie motívov.

Za dávnych čias..... (Príloha 1).

Poznáte nás?

Cieľ: Rozvíjať predstavivosť, fantáziu, kreativitu, vedieť sa dohodnúť a spolupracovať na spoločnom diele a doviest prácu do konca.

Žiaci pracovali v skupinách. Úlohou každej skupiny bolo z ponúknutých pomôcok vytvoriť medveďa – otca, medvedicu – mamu a medveďíka – synčeka.

V lese

Cieľ: Rozvíjať schopnosť vyjadriť sa pohybom, naučiť sa vnímať príjemnú atmosféru a správne dýchať.

Žiaci stoja v priestore miestnosti. Majú zatvorené oči a pantomímou, gestom a mimikou znázorňujú slová učiteľa.

Vchádzame do lesa. Cítíme silnú vôňu ihličnatých stromov. Zhlboka dýchame, vôňu chceme dostať do celého tela. Z iného miesta voňajú lesné jahôdky. Vôňa je najskôr slabučká, pomaly silnie a silnie Odrheme si jahôdku a vložíme si ju do úst. Je drobučká, skoro ju necítíme, ale aká sladkááááá, sladučká. Kráčame pomaličky, zhlboka dýchame, vzduch je čistý. Počúvame zvuky. Blízko nás zaťukal do stromu d'ateľ, o chvíľu sa ohlásila kukučka. Nezbedná veverička hodila na nás šušku, druhú, tretiu... Už prestala. Nám je veľmi dobre. Sme ľahučkí ako pierko, vznášame sa nad zemou, poletujeme ako motýle. Vyzujeme si topánky a chodíme po tráve. Je mäkučká, príjemne nás štekli na bosé nohy, ľahneme si do nej, natiahneme sa ako sa len najviac dá a pomaly otvoríme oči.

Lesní obyvatelia

Cieľ: Rozvíjať postreh, koordináciu pohybu a zvuku, pohotovosť, naučiť sa pomenovať Orffové nástroje.

Žiaci spoločne s učiteľom najskôr priradia zvuky Orffových nástrojov k lesným zvieratkám. Učiteľ hrá na jednotlivých nástrojoch a žiaci sa podľa toho pohybujú a napodobňujú lesné zvieratká.

Jedného rána sa v lese ... (Príloha 2).

Medvedí domček

Cieľ: Naučiť sa spolupracovať a dohodnúť sa, rozvíjať schopnosť jasne a zreteľne formulovať myšlienky.

Žiakov rozdelíme do skupín. Každá skupina dostane hárok A4, pastelky. Žiaci kreslia podľa vlastných predstáv a fantázie domček, v ktorom bývali medvede. Jednotlivé skupiny predstavia ostatným spolužiakom svoje kresby.

Patrí sa to, či nepatrí?

Cieľ: Naučiť sa prevziať zodpovednosť za svoje skutky, vedieť znášať následky.

Žiaci sedia v kruhu (asociačný kruh) a vyjadrujú sa k Zlatohlávkinmu správaniu. Výchovný moment – treba počúvať rady rodičov, nepatrí sa chodiť do cudzích domov. Rozhovor vedieme tak, aby žiaci sami prišli na to, že im hrozí nebezpečenstvo.

Na stole videla (Príloha 3).

Čo máme doma?

Cieľ: Rozvíjať komunikačné zručnosti, pozornosť, slovnú zásobu, vedieť pohotovo reagovať.

Žiaci sedia v kruhu. Hru začne učiteľ slovami: „Doma mám sedačku.“ Ďalší žiak zopakuje slová učiteľa a pridá svoje slovo. Napríklad: „Doma mám sedačku a autodráhu.“ Postupne sa vystriedajú všetci. Najťažšie to má posledný žiak, musí si zapamätať všetky slová, ktoré povedali spolužiaci pred ním.

Čo navarila medvedica okrem kaše?

Cieľ: Rozvíjať zmyslové orgány (čuch), poznať a vedieť vymenovať druhy ovocia a zeleniny.

Žiaci si sadnú na zem a zatvorí oči. Učiteľ im dá postupne ovoňat' rôzne druhy ovocia, zeleniny. Treba vybrať také, ktoré sú aromatické a učiteľ predpokladá, že ich žiaci poznajú – paprika, citrón, mandarínka, grep, jablko, banán, uhorka... Každý žiak dostane papier A4, na ktorom sú kruhy s názvami plodov. Úlohou žiakov je vyfarbiť kruhy, ako voňali jedlá, ktoré ovoniavali (Príloha č. 4). Poznámka: Kruh v tomto prípade predstavuje tanier.

Náš obed

Cieľ: Rozvíjať schopnosť pantomimického vyjadrenia, schopnosť počúvať, naučiť sa správne dýchať.

Žiakov vyzveme, aby si našli svoj priestor a polohu v sede. Každý žiak drží v jednej ruke imaginárnu misku s kašou a v druhej lyžicu. Učiteľ žiakom rozpráva dej a žiaci ho

pantomimicky vyjadrujú. „Kašička krásne vonia. Cítíme vôňu medu, kakaa a vanilky. Tečú nám slinky. Naberieme si na lyžičku sladkú kašičku a ochutnáme. Kaša je horúca, opálili sme si jazyk. Kašu si pofúkame, pofúúúúúame a premiešame. Raz vpravo, dva razy vľavo, raz vľavo, dva razy vpravo. Opäť nám tečú slinky. Sme hladní a v brušku nám muzikanti vyhrávajú. Naberieme si kašu na lyžičku a opatrne ochutnáme. Nepáli, a preto môžeme papať. Kaša nám veľmi chutí. Máme prázdnu misku, čo nejde zjesť lyžičkou, vyjeme prstom alebo vylížeme jazykom. „Mňam, aká bola dobrá.“

Čo videla Zlatohlávka v medved'om domčeku?

Cieľ: Rozvíjať priestorovú orientáciu, dokázať sa dohodnúť a prispôbiť sa skupine.

Žiaci sa rozdelia do skupín. Každá skupina vytvorí živý obraz - fotografia z prostredia, ktoré videla v domčeku medved'ov (kuchynský stôl s miskami, izbu s hojdacími kreslami, izbu s posteľami). Skupiny predvedú fotografie, ostatní hádajú, čo skupina znázorňuje.

Práve vtedy sa trojčlenná medvedia ...(Príloha č. 5).

Kto to ide

Cieľ: Rozvíjať rytmické cítenie, sluchové vnímanie, priestorovú orientáciu, naučiť sa rešpektovať spolužiaka v priestore.

Žiaci sa voľne pohybujú po priestore a reagujú na údery bubienka, ktoré vykonáva učiteľ. Medved' - otec sa pohybuje pomaly, ťarbavo, kolíše sa. Medvedica – mama pripomína prirodzenú ľudskú chôdzu. Medvedík – synček chodí po špičkách, robí malé drobné krôčky.

Čo sa stalo.....?

Cieľ: Naučiť sa sústredene a prirodzene jednať v role, dokázať spolupracovať na spoločnom diele a doviest' prácu do konca.

Žiakov rozdelíme do skupín. Ich úlohou je pripraviť krátku etudu o tom, čo uvideli po návrate z vychádzky v domčeku. Po krátkej príprave skupiny predvedú svoje etudy.

Ozvena

Cieľ: Rozvíjať slovnú zásobu, schopnosť vyjadriť pocity, vedieť pracovať s hlasom.

Žiakov rozdelíme do dvoch skupín. Jedna skupina predstavuje hlasy medveďa – otca, medvedice – mamy, medvedíka – synčeka. Druhá skupina predstavuje ozvenu. Každé dieťa zo skupiny predstavujúcej medvediu rodinu povie slovo (vetu), ktorá vyjadruje ich pocity po návrate z vychádzky. Druhá skupina to zopakuje ako ozvena. Poznámka: Treba žiakom naznačiť, kto vyjadruje svoje pocity (medveď – hrubý hlas, medvedica – stredný, medvedík – piskľavý, tenučký hlások).

A čo bude ďalej?

Cieľ: Dokázať jednať s ostatnými v skupine, naučiť sa rešpektovať názory druhého, vedieť jasne formulovať svoje myšlienky.

Žiakov rozdelíme do skupín. Každá skupina dostane papier A4 a fixy. Úlohou skupiny je napísať predpovede na koniec príbehu a reakciu medveďov. Učiteľ počká, kým žiaci predpovede dopíšu, potom im dá príležitosť predpovede prečítať všetkým žiakom. Po prečítaní poslednej časti sa vrátíme k predpovediam a porovnáme ich so skutočnosťou. Využijeme asociačný kruh.

Zočil spiacu Zlatohlávku. (Príloha č. 6).

Bež, čo ti sily stačia

Cieľ: Rozvoj obratnosti, rýchlosti, pohotovosti.

Žiaci sa spokojne prechádzajú, hrajú sa. Zrazu sa objaví medveď (učiteľ udrie na bubienok). Žiak, ktorého medveď dostane, sa s ním chytí za ruku a ukrytí čakajú na úder bubienka. Chytať môže iba medveď. Hrá pokračuje dovtedy, kým medveď nepochytá všetky deti.

Pocity

Cieľ: Rozvíjať empatiu, dokázať spolupracovať v skupine, vedieť sa zapojiť do diskusie.

Žiakov rozdelíme do skupín. Každá skupina píše do pripravených bublín, ako sa cítila alebo na čo myslela Zlatohlávka, keď utekala pred medveďmi. Bublíny dajú okolo Zlatohlávky, ktorá je pripevnená na skrini.

Dobrý koniec, zlý koniec alebo opačne?

Cieľ: Rozvíjať fantáziu, rozvíjať slovnú zásobu, vedieť vymyslieť a napísať krátku text.

Žiaci sú rozdelení do skupín. Ich úlohou je vymyslieť iný koniec rozprávky. Každá skupina prečíta svoje príbehy. Spoločne sa ešte pedagóg rozpráva so žiakmi o tom, do akej situácie sa Zlatohlávka dostala, akú chybu urobila, kedy sa to nemuselo stať apod.

Radíme Zlatohlávke

Cieľ: Rozvíjať slovnú zásobu, vedieť sformulovať odkaz, radu.

Na základe predchádzajúceho rozhovoru každý žiak píše Zlatohlávke list, odkaz, radu....

Reflexia

Cieľ: Vedieť vyjadriť a obhájiť svoj názor, vedieť počúvať iných, naučiť sa prijať názor spolužiakov.

Žiaci sedia v kruhu a hodnotia priebeh vyučovacieho bloku. Učiteľ pomáha otázkami typu: Čo ťa zaujalo? Páčilo sa ti správanie hlavnej hrdinky? Dalo sa nebezpečenstvu zabrániť? Ako? Zažil si niečo podobné? Ako si sa cítil? Aké to malo následky? Je dôležité počúvať rady dospelých? Prečo? Čo by si urobil, keby si bol nablízku? Ako by sa mali ľudia správať, keď niečo pokazia?

Na záver učiteľ žiakov pochváli za snahu, aktivitu a spoluprácu na vyučovaní a povzbudí do ďalšej práce.

6. Reflexia

Počas dvojhodinového vyučovania s využitím metód tvorivej dramatiky prevládala tvorivá atmosféra. Hra ako základný prvok tvorivej dramatiky zaujala a potešila. Žiaci sa stotožnili s úlohami, ktoré vykonávali. Dokázali sa vžiť do správania, konania a prežívania postáv. Žiaci nemali problém vyjadriť sa pomocou pantomímy, vysloviť svoje myšlienky, spojiť pohyb s hudbou, orientovať sa v priestore. V činnostiach, ktoré mali plniť, sa rozvíjali a zdokonaľovali komunikačné zručnosti, pohybová aktivita, priestorová orientácia, práca v skupine. Ukážkovo spolupracovali, pomáhali si, radili si, rešpektovali názory spolužiakov. Počas vyučovania som nemusela riešiť problémy s disciplínou, ani inak zasahovať do činností. Žiakov som chválila za tvorivosť a nápaditosť. Pracovali s nadšením a chuťou, vyučovanie nevnímali ako učenie, ale ako zábavu, ktorá im dala silný emotívny zážitok. Dominantným prvkom bol detský smiech, radosť a šantenie. Stanovené ciele sa mi podarilo splniť. Metódy tvorivej dramatiky nie sú pre mojich žiakov neznáme. Zaraďujem ich aj do iných vyučovacích hodín už od prvého ročníka a žiaci sú na tieto metódy zvyknutí. Vyučovanie s využitím prvkov tvorivej dramatiky splnilo moje očakávania. Prinieslo radosť nielen žiakom, ale aj mne. Zefektívnilo vyučovanie, zvýšila sa chuť do práce, ťažké sa stalo ľahko pochopiteľné, a čo je najdôležitejšie, žiaci prejavili väčší záujem o čítanie. Nosili mi knižky, ktoré čítali a navrhli mi, aby sme sa „pohrali“ s knižkou v školskej knižnici. To bola pre mňa tá najkrajšia odmena a pochvala za moju prácu.

Čo sa mi nepodarilo dosiahnuť je vzájomné rešpektovanie druhého v asociačných kruhoch. Na základe prežitých činností žiaci dokázali povedať svoj názor, vyjadriť svoje pocity. Mali skôr problém počkať, kým ostatní dohovoria a vypočuť si ich názor. Vtedy som pomohla ukázaním na symbol počúvania, ktorý máme na stene. Účinnou pomôckou sa stala masážna loptička. Rozprávať mohol iba ten žiak, ktorý ju držal v ruke. Dôvodom nezvládnutia vzájomnej akceptácie nebolo nevhodné správanie, ale skôr emocionálny zážitok a silná vnútorná motivácia. Hrové činnosti boli pre nich obrovským motivačným stimulom a zaujatí hrou trochu „pozabudli“ na pravidlo rešpektovania iných.

Záver

Škola je spätá so životom a spoločnosťou. Žijeme v období veľkých zmien, ktoré by sa mali prejavíť aj vo vzdelávaní. Pedagógovia hľadajú nové prístupy, spôsoby a formy práce, ktoré privedú žiaka k pochopeniu učenia ako celoživotného procesu. Ako cesty, ktorá nekončí zatvorením školskej brány. Toto sa naplní, iba ak žiak uverí svojim schopnostiam, príjme učivo ako svoj záujem a vzdelávanie bude považovať za svoj celoživotný cieľ.

Vo svojej práci som ponúkla námety s využitím prvkov tvorivej dramatiky. Ich postupným a častejším zavádzaním do vyučovania som pozorovala pozitívne zmeny. Vyučovanie je efektívnejšie, pútavejšie, zvýšil sa záujem o učenie, cielený pohyb prospieva žiakom s ADHD – sú kľudnejší, obsedia, menej narúšajú vyučovanie, viac dodržiavajú pravidlá, zlepšili a upevnili sa vzťahy medzi žiakmi. Všimla som si, že utiahnutí žiaci sa zapájajú do činností a s radosťou plnia úlohy, zdvihlo sa sebavedomie slaboprosievajúcich žiakov, odstránil sa strach a stres. Žiaci ukázali, že sú schopní odvádzať kvalitnú prácu improvizáciou a použitím svojich vedomostí.

Tvorivá dramatika rozvíja prirodzenosť žiaka, jeho túžbu po poznaní a osobnom raste, významnou mierou sa podieľa na rozširovaní slovnej zásoby, naučí žiakov asertívne a empaticky myslieť. Jej metódy vplývajú na intelektuálne, psychické a sociálne potreby žiakov a otvárajú im svet dospelých.

Verím, že táto práca bude motivovať pedagógov k tomu, aby ponúkli svojim žiakom zábavu, potešenie, zážitok a radosť z hry a do školy chodili s radosťou a chuťou.

Zoznam bibliografickej literatúry

1. Huizinga., J. 1971. Homo ludens. In: Benešová, M., Kollárová, D. Metóda tvorivej dramatiky na 1. stupni základnej školy. 1. vydanie. Metodické centrum, Bratislava. 2000. ISBN: 80-8052-084-4
2. Bakošová, E., Mrvová, A. 1995. Súzvuky tvorivosti. Národné osvetové centrum, Bratislava. 1995. ISBN: 80-7121-087-0
3. Bekéniová, Ľ. 2012. Tvorivá dramatika v edukačnom procese. [online]. 1. vydanie. Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava. 2012. ISBN: 978-80-8052-404-3. [cit. 2012.10.22.] Dostupné na internete:
http://www.mpc-edu.sk/library/files/.bek_niov_tvoriv_dramatika_v_eduka_nom_procese.pdf
4. Benešová, M., Kollárová, D. 2000. Metóda tvorivej dramatiky na 1. stupni základnej školy. 1. vydanie. Metodické centrum, Bratislava. 2000. ISBN: 80-8052-084-4
5. Benešová, M., Kollárová, D. 2002. Tvorivá dramatika pre stredné školy. 1. vydanie. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava. 2002. ISBN: 80-08-03307-X
6. O'Neilová, C., O', Lambert, A. Drama structures. In: Machková, E. Úvod do studia dramatické výchovy. Ipos, Praha. 1998. ISBN: 80-7068-103-9
7. Valenta, J. 1995. Pane, prosím vás, tady někde mají být hranice výchovné dramatiky... In: Benešová, M. Pavlovská, M. 2000. Dramatická výchova. 1. vydanie. Metodické centrum, Bratislava. 2000. ISBN: 80-8052-105-0
8. Valenta, J. 1998. Metody a techniky dramatické výchovy. In: Bekéniová, Ľ. Tvorivá dramatika v edukačnom procese. [online]. 1. vydanie. Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava. 2012. ISBN: 978-80-8052-404-3. [cit. 2012.10.22.] Dostupné na internete:
http://www.mpc-edu.sk/library/files/.bek_niov_tvoriv_dramatika_v_eduka_nom_procese.pdf
9. Valenta, J. 2008. Metody a techniky dramatické výchovy. Grada Publishing a.s., Praha. 2008. ISBN: 978-80-247-1865-1
10. Zemanová, Š., Šaálová, M., Sobihardová, Ľ. 1993. Dotyky s dramatickou výchovou. Iuventa, Bratislava. 1993. ISBN: 80-85172- 1

Zoznam príloh

Príloha 1 I. časť rozprávky

Príloha 2 II. časť rozprávky

Príloha 3 III. časť rozprávky

Príloha 4 pracovný list k aktivite: **Čo navarila medvedica okrem kaše?**

Príloha 5 IV. časť rozprávky

Príloha 6 V. časť rozprávky

Prílohy

Príloha 1 I. časť rozprávky

Za dávnych čias žili tri medvede. Otec medved' bol veľký a huňatý. Matka medvedica bola menšia a vedela uvariť výbornú kašu. Synček bol malý a milučký medvedík. Všetci žili v domčeku vo veľkom hustom lese. Keď mamička medvedica navarila kašu, išli sa medvede na chvíľu prebehnúť, aby im jedlo vychladlo. Keď sa vrátili, bola kaša akurát, ako to mali radi.

Príloha 2

II. časť rozprávky

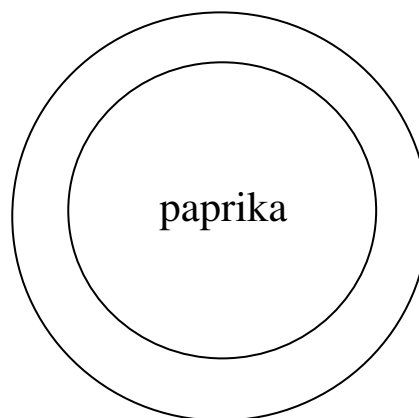
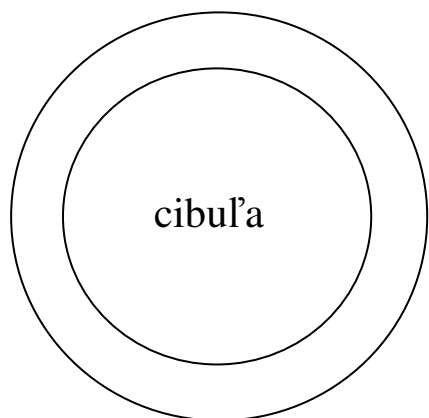
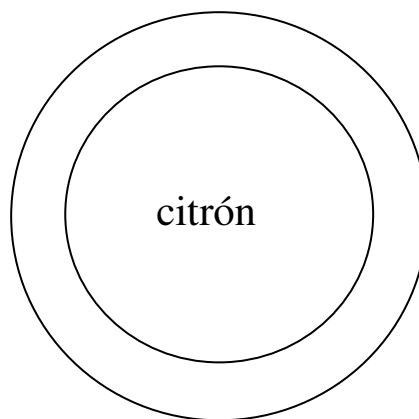
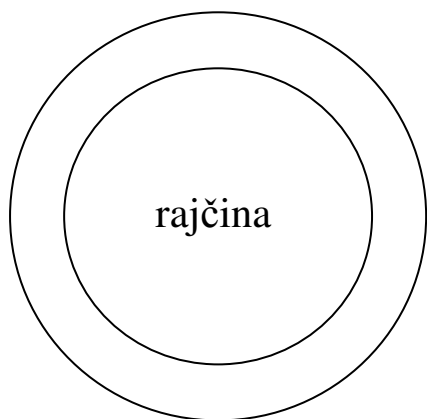
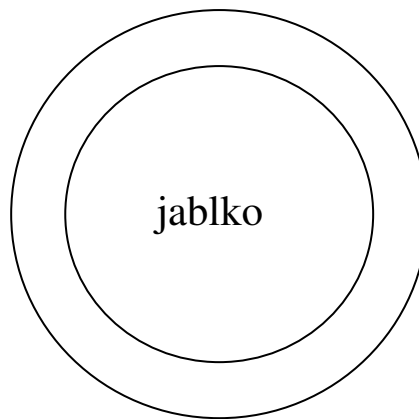
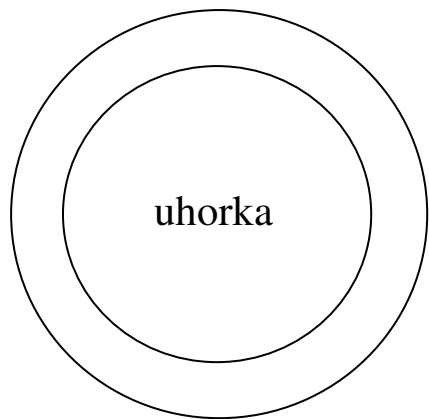
Jedného rána sa v lese zatúlalo dievčatko. Volali ju Zlatohlávka, lebo mala krásne dlhé zlaté vlasy a v nich veľkú pestrú mašľu. Keď Zlatohlávka zacítila sladkú vôňu kaše, povedala si: „Mňam, čo to tak krásne vonia? To musím ochutnať!“ Vôňa priviedla Zlatohlávku až k otvorenému oknu medvedieho domčeka. Postavila sa na špičky, nazrela dnu a poľahky vliezla do chalúčky.

Na stole videla misky s kašou. Hneď si chcela nabrat' z veľkej misy, ale kaša bola ešte priveľmi horúca. „Au, to páli,“ vykrikla a vyliala kašu na stôl. Nič na to nedbala a skúšala kašu ochutnať z prostrednej misky. „Au, aj to páli,“ povedala. Kaša v najmenej miske bola práve na jedenie. Zlatohlávka ju bez rozmýšľania chytro zjedla.

Potom sa šla poobzerať po domčeku. „Jéj, to sú krásne hojdacie kreslá,“ zvolala s obdivom a hneď si do toho najväčšieho sadla. „Nie, nie, to nie je pre mňa. Je to veľmi veľké a príliš tvrdé,“ povedala. Na druhom kresle bola poduška, ale ani to sa Zlatohlávke nepáčilo. Kreslo sa jej videlo primäkké. Zrazu natešene zvolala: „Toto je pre mňa!“ Usadila sa v najmenšom kresle a začala sa hojdať. Hojdala sa a hojdala stále prudšie, až sa kreslo pod ňou zlomilo. „Nič to,“ povedala si Zlatohlávka a vybrala sa poprezerat' si aj ďalšiu izbu.

Stáli tam tri vyrezávané drevené postele. A ako väčšina vecí v domčeku, aj postele mali rozličné veľkosti. Zlatohlávka najprv vyskúšala tú najväčšiu, ale nepáčila sa jej. Zavrtela hlavou a riekla: „Je príliš tvrdá,“ a hneď z nej zoskočila. Už bola z toho skúšania celkom unavená a chcela si oddýchnuť. Vyskúšala aj druhú posteľ, ale ani tá jej nevyhovovala, zdala sa jej hrboľatá. Nakoniec sa uložila do najmenej postielky a pohodlne sa schúlila pod perinou. „To je ono,“ mrmlala si Zlatohlávka, „táto je najlepšia.“ A sladko zaspala.

Čo navarila medvedica okrem kaše?

Práve vtedy sa trojčlenná medvedia rodinka vracala z prechádzky domov. Otec medveď sa pozrel na svoju misu a hromovým hlasom zareval: „Kto sa opovážil jesť moju kašu?“ Hneď nato sa ozval zlostný krik mamy medvedice: „Ktože to jedol moju kašu?“ Nakoniec sa ozval slabý hlások malého medvedíka: „No toto, niekto mi zjedol všetku kašu!“ sťažoval sa, lebo bol veľmi hladný. Otec medveď šiel medzitým do izby a hneď sa ozval jeho hromový hlas po druhý raz: „Kto sa odvážil sedieť v mojom hojdacom kresle a kto ho zababral od kaše?“ kričal až sa všetko triaslo. „V mojom hojdacom kresle takisto niekto sedel,“ hnevala sa mama medvedica. „A zhodil na zem moju mäkkú podušku.“ „Pomóóóóó,“ kričal malý medvedík. „Ktosi mi úplne rozlámal moje hojdacie kreslo.“ Medvedík pobiehal okolo kresla a nevedel, či má plakať a či sa má hnevať.

„Rád by som toho darebáka chytil,“ jedoval sa otec medveď. „Musíme poriadne prehľadať domček, určite niekoho nájdeme,“ rozhodla mamička medvedica. Dlho nikoho nemohli nájsť, až nakoniec vošli do spálne. Otec medveď si všimol, že jeho posteľ je pokrčená. „Kto mi to skákal po posteli, celú mi ju zašpinil!“ nadával. „A kto pováľal moju čistú posteľ?“ rozčuľovala sa mamička medvedica. Malý medvedík zatiaľ prezeral svoju postieľku. Prikrývka aj poduška boli na svojom mieste, ale na poduške ležala nejaká hlava. „Nič také tam predsa nebolo, keď som si ráno ustieľal postieľku,“ pomyslel si prekvapene malý medvedík.

„To je vrchol,“ ponosoval sa medvedík. „Nielenže mi niekto zjedol všetku sladkú kašu, ale ktosi mi zlámal moje krásne hojdacie kreslo a voľakto ešte aj spí v mojej postieľke.“ Keď to začul medveď, rozbehol sa k medvedíkovej postieľke, až to zadunelo.

Príloha 6

V. časť rozprávky

Zočil spiacu Zlatohlávku. V tej chvíli Zlatohlávka otvorila oči a zazrela nad sebou tri hladné a napajedené medvede. Najprv si pomyslela, že je to sen. Veľkého medveďa sa bála. Menšia medvedica takisto nevyzerala príliš mierumilovne. Ale malý medvedík sa Zlatohlávke hneď zapáčil. „S tým by som sa rada pohrala,“ pomyslela si. Už už sa chystala, že sa obráti na druhý bok, aby sa sen neprerušil. Ale všimla si, že aj malý medvedík sa mračí. „Kto vie prečo,“ pýtala sa sama seba a pre istotu si pretrela oči. „Čo to, veď ich mám otvorené.“ Pochopila, že o medveďoch sa jej veru nesníva. Mamička mala pravdu, keď jej vravela, že sa v lese túlajú medvede. Prečo len na to zabudla a do toho lesa šla? „No a čo,“ povedala si, aspoň vidím ozajstné medvede. Lenže Zlatohlávka nevedela, že medvede sa hnevajú. Zistila to, až keď začula rev otca medveďa a zlostné hundranie matky medvedice.

„ÁÁÁÁÁÁ,“ vykričala Zlatohlávka. Neotáľala, skočila rovnými nohami z postele na zem, zbehla po schodoch a čo jej nohy stačili, upalovala z medvedieho domčeka preč do lesa. Bežala a bežala, až kým sa neocitla ďaleko a v bezpečí pred medveďmi. Medvedí otec, medvedia mamička aj malý medvedík sa vykláňali z okna a pozerali za Zlatohlávkou, ktorá bežala ako o život. „Ako tá vie utekať,“ povedala pobavene mamička medvedica. „Veď to je jej šťastie,“ zahundral otec medveď. „Myslíte, že sa ešte niekedy vráti?“ spýtal sa malý medvedík. „Ale kdeže,“ odpovedali otec s mamou naraz a pohladili medvedíka po hlave. Všetci traja sa opäť usmievali.